

**Activiteiten ter verbetering van de
maatschappelijke rol van de Vlaams-
Belgische Gebarentaal met het oog op
een grotere integratie van (vroeg)doven
in de horende maatschappij: actieplan.**

April 1998

Auteurs actieplan:

Myriam Vermeerbergen
Mieke Van Herreweghe

Voorafgaande opmerking

Deze tekst werd geschreven in de lente van het jaar 1998. Op dat moment werd de gebarentaal die Vlaamse Doven gebruiken nog “Vlaams-Belgische Gebarentaal” genoemd. In het najaar van 2000 werd tijdens een Algemene Vergadering van Fevlado beslist om de taal voortaan “Vlaamse Gebarentaal” te noemen en sindsdien wordt die naam algemeen gebruikt en niet meer de naam “Vlaams-Belgische Gebarentaal”.

Uiteraard is er ook nog andere informatie die verouderd is; april 1998 is al een tijd geleden. Maar het blijft toch een interessante tekst.

1. Drie structuren

Ons onder meer baserende op de manier waarop in diverse andere Europese landen wordt gewerkt, zijn wij van mening dat de werkzaamheden het best geschieden binnen drie verschillende structuren.

1.1. Fundamenteel onderzoek.

Het eerder fundamenteel onderzoek (bvb. taalkundig onderzoek) dient te gebeuren aan de universiteiten. Aangezien "Deaf Studies" -althans in Vlaanderen- een nieuw onderzoeksdomein is, dienen de universiteiten en/of de instanties die wetenschappelijk werk aan de universiteiten financieren, gesensibiliseerd te worden en/of aangespoord te worden om deze onderzoeksactiviteiten te ondersteunen.

Het is tevens van het grootste belang dat jonge mensen kunnen kennismaken met dit onderzoeksdomein en dat binnen de universiteiten de mogelijkheid wordt gecreëerd om mensen op te leiden, ondermeer om zelf aan onderzoek te doen. Op dit moment is er immers een tekort aan fundamenteel onderzoek en dat is deels een gevolg van het ontbreken van geïnteresseerde en/of opgeleide onderzoekers (samen met een tekort aan financieringsmogelijkheden). In diverse Europese landen bestaat de mogelijkheid om aan één of meerdere universiteiten een opleiding "Deaf Studies" en/of gebarentaal te volgen (al dan niet georganiseerd als een specialisatie of een keuzerichting, cfr. de nieuwe "major" Nederlandse Gebarentaal die vanaf 1998-1999 binnen de opleiding Nederlands aan de Universiteit van Amsterdam georganiseerd zal worden). Het bestaan van een dergelijke studiemogelijkheid is een garantie voor (steeds) meer onderzoekers en/of onderzoek (ook tijdens de opleiding worden er scripties en dergelijke geschreven), wat een garantie biedt voor de continuïteit. Het is ons inziens mogelijk om in de nabije toekomst (misschien zelfs al nu) bvb. een twee-jarige opleiding "Deaf Studies" te organiseren als specialisatie-opleiding voor bvb. licentiaten in de taalkunde, logopedisten en orthopedagogen.

1.2. Leermiddelen voor het onderwijs aan dove kinderen en volwassenen.

De resultaten van het fundamenteel onderzoek dienen te worden "vertaald", onder meer in de vorm van leermiddelen voor het onderwijs aan dove kinderen. We denken daarbij dan specifiek aan leermiddelen voor de vakken gebarentaal als eerste (of “moeder”)taal en Nederlands als tweede taal. Daarnaast zijn er natuurlijk ook leermiddelen nodig voor het onderwijs van de Vlaams-Belgische Gebarentaal aan (horende) volwassenen (tolken, ouders, leerkrachten). Het ontwikkelen van lesmateriaal, het samenstellen van cursussen, het maken van een

"woordenboek" (bij voorkeur op CD-rom),... dit zijn activiteiten die niet meteen thuishoren aan een universiteit, maar eerder dienen te geschieden binnen een gespecialiseerde dienst of een centrum. In diverse Europese landen bestaan centra waarbinnen (een deel van) dit soort werkzaamheden geschiedt (in Denemarken het "Centre for Total Communication", in Nederland het "Nederlands Gebarentaalcentrum" en de "Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind", ...). In Vlaanderen zou het Vlaams Gebarentaalcentrum in de toekomst deze rol op zich kunnen nemen.

1.3. Opleidingen

Behalve aan onderzoek en materiaal is er nood aan opleidingen, zowel voor diegenen die de Vlaams-Belgische Gebarentaal onderwijzen aan horenden als voor diegenen (horend en doof) die willen werken binnen het onderwijs aan en de zorg voor dove kinderen. Er is met andere woorden nood aan een opleiding gebarentaaldocent, een specifieke opleiding voor (horende) leerkrachten in het onderwijs aan dove (en slechthorende) leerlingen en een specifieke opleiding tot kinderverzorg(st)er, kleuterleid(st)er en onderwijzer(es) voor dove jongeren en volwassenen. Deze opleidingen zouden kunnen worden georganiseerd binnen één of meerdere (hoge)scholen waar soortgelijk onderwijs wordt aangeboden.

2. Wat is mogelijk op korte termijn?

Werken aan mogelijkheden voor meer fundamenteel onderzoek en het inrichten van opleidingen zijn zaken die tijd vergen. Het is dan ook van belang dat zo spoedig mogelijk begonnen wordt met het sensibiliseren van bestaande onderwijsinstellingen (respectievelijk universiteiten en hogescholen) en dat gezocht wordt op welke manier deze activiteiten kunnen worden ontplooid. De overheid lijkt ons hierin een voornamelijk rol te kunnen spelen. Niettemin hebben we zelf al positieve contacten gelegd met bijvoorbeeld de Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogisch Werk (VSPW, Sint-Amandsberg, waar nu één van de gebarentaal-tolkenscholen "gehuisvest" is), om eventueel samen met de Hogeschool Gent, een opleiding tot gebarentaaldocent op te richten. Het VSPW is zeker geïnteresseerd om zo'n opleiding te helpen inrichten, maar momenteel weten we niet goed wat we bijvoorbeeld moeten doen om erkende diploma's te kunnen afleveren zodat afgestudeerden van zo'n opleiding ook erkend zouden worden door het Ministerie van Onderwijs.

Er zijn echter ook een aantal zaken die wel meteen een aanvang kunnen nemen. Deze worden hieronder opgesomd. Wij hopen dat het Vlaams Gebarentaalcentrum de middelen zou kunnen krijgen om aan de ene kant (een) taalkundige(n) en aan de andere kant (een) dove gebarentaalgebruiker(s) aan te werven om samen de hierna vermelde projecten stelselmatig uit te werken. Omdat er momenteel nog maar weinig horende taalkundigen zijn met enige "gebarentaalbagage" zal dit in het begin misschien moeizaam verlopen, maar wij zijn ervan overtuigd dat dankzij een goede samenwerking tussen beide partijen alle problemen zeer snel opgelost zullen kunnen worden. Wij zijn uiteraard ook zelf bereid om deze projecten te superviseren.

- Het ontwikkelen van materiaal ter ondersteuning van:
 - de bestaande cursussen Vlaams-Belgische Gebarentaal (binnen de "vrije gebarentaalcursussen" georganiseerd door de federatie van Vlaamse doven en slechthorenden en binnen de gebarentaaltoekenopleidingen);
 - cursussen Vlaams-Belgische Gebarentaal als "moedertaal" in het lager en secundair dovenonderwijs;

- cursussen Nederlands als tweede taal in het lager en secundair dovenonderwijs.
- Het inventariseren van alle bestaande gebaren in Vlaanderen: het is dringend nodig dat er een zo diepgaand mogelijke inventarisering gebeurt van alle bestaande gebaren in Vlaanderen. Bijvoorbeeld voor wie de Vlaams-Belgische Gebarentaal leert, is een vorm van "woordenboek" (bvb. (omwille van het bewegende aspect van gebaren liefst in de vorm van een CD-rom, maar daarnaast ook in de vorm van kleinere en makkelijker hanteerbare woordenboeken aangezien niet iedereen over een CD-rom-lezer beschikt) in de vorm van bvb. (een) CD-rom(s)) onontbeerlijk.
- Het uitbreiden van niet-alledaagse gebarenschat: momenteel zijn er -door de jarenlange miskennis van de gebarentaal- nog begrippen waarvoor geen gebaar bestaat. Het gaat hierbij voornamelijk om niet-alledaagse woordenschat zoals technische, juridische, wetenschappelijke, enz. termen. Ook indien er niets ondernomen wordt, zullen deze gebaren ontstaan -elke natuurlijke taal beschikt immers over de mogelijkheid nieuwe woorden of begrippen te ontwikkelen en zich op die manier aan te passen aan de leefwereld van zijn gebruikers. Het is echter wenselijk om op een systematische manier te werken aan de ontwikkeling van gebaren voor deze begrippen, bijvoorbeeld om te vermijden dat diverse gebaren ontstaan voor hetzelfde begrip. Systematisch werken maakt het tevens mogelijk om deze gebaren te verspreiden, bijvoorbeeld ten behoeve van leerkrachten van dove kinderen en tolken. Ook dit is iets wat vrij dringend is, want men heeft nu reeds in het buitengewoon secundair onderwijs nood aan gebaren voor technische termen in die richtingen waarin dove jongeren opgeleid worden tot electro-mechanicus, schrijnwerker, enzovoort.
- Het aanpassen van "Sign Writing", een bestaand Deens-Amerikaans gebarentaalschrift, aan de Vlaams-Belgische Gebarentaal en de promotie ervan: in een maatschappij als de onze, waar schrift zo'n prominente plaats inneemt, denken wij dat het niet nodig is dit verder te argumenteren.
- De voorbereiding van bovenvermelde opleidingen (opleiding gebarentaaldocent, opleiding voor (horende) leerkrachten in het onderwijs aan dove (en slechthorende) leerlingen, opleiding tot kinderverzorg(st)er, kleuterleid(st)er en onderwijzer(es) voor dove jongeren en volwassenen: aangezien het hier om heel specifieke opleidingen gaat, is het niet altijd mogelijk om bestaand materiaal uit andere opleidingen rechtstreeks over te nemen en in deze opleidingen te gebruiken. Nederlandstalige kleuterleid(st)ers krijgen bijvoorbeeld veel taalspelletjes in hun opleiding. Op een vergelijkbare manier zouden ook gebarentaalspelletjes aan bod moeten komen in een specifieke opleiding tot kleuterleid(st)er in het dovenonderwijs. Een vak als "Dovencultuur" is essentieel binnen al die opleidingen, maar zo'n vak zou toch wel zo intensief mogelijk voorbereid moeten worden.

Daarnaast zou er momenteel gezocht moeten worden naar overgangsmaatregelen die het mogelijk maken dat doven worden ingezet, ook wanneer zij niet over de nodige diploma's beschikken. Door de onvoldoende mogelijkheden om algemeen vormend en voortgezet onderwijs te volgen, zijn er momenteel in Vlaanderen bijvoorbeeld geen pedagogisch geschoolde

dove volwassenen. Wanneer gekozen wordt voor een tweetalig onderwijsmodel met het oog op de verbetering van de onderwijskansen van dove kinderen, is het noodzakelijk dat dove volwassenen ingeschakeld kunnen worden als opvoeder, onderwijzer,... Dit is momenteel niet (of enkel via omwegen) haalbaar, aangezien de geschikte kandidaten niet de vereiste diploma's bezitten. Deze vicieuze cirkel dient zo snel mogelijk doorbroken te worden. Daarom pleiten wij dringend voor tijdelijke -maar structurele- overgangsmaatregelen om nu reeds dove gebarentaalgebruikers, zonder de nodige diploma's maar met de nodige inzichten in onderwijsmethodieken en een vloeiende actieve en passieve kennis van de Vlaams-Belgische Gebarentaal, in te zetten in het dovenonderwijs. We denken hierbij dan vooral aan een formule als klasse-assistent waar de pedagogische verantwoordelijkheid bij de horende leerkracht ligt en de linguïstische verantwoordelijkheid bij de dove klasse-assistent.